

صنایع و مکاتبات و مسائل خالصه و غیره
بنام خداوند تعالی

تجدید کتابی در روش جام جهان نما که مثلش تا حال از کتب هم مینویسد و جلوه گرفته

کتابخانه

عالمی فاضل بودنی محقق بی مثال جناب جان علی صاحب کمال مقام ایران

مطبع نایب در کتب و اشعار و غیره
در کتب و اشعار و غیره

بسم الله الرحمن الرحيم
 هست کلید در گنج حکیم

محمد و ثنای لاتعد حکیمی راست علم بالقلم و سپاس بقیاس علمی را علم الانسان بالعلم حکیمی که زبان
 کرد بیان را بکلمه سچانک لا علم لنا الا ما علمتنا گویا ساخته و علمی که دل انسان ضعیف البنیان را
 تیز کار ما او میتمم من العلم الاقلیلا تسلیه و اده بتعلیم رب زونی علما پرواخته تقاسی شان و لایزال
 سلطانه از بارود و سلام مروح مشام نثار بارگاهی باد که کوس نبوتش غویا العلماء و رثه الانیاس
 بزروه افلاک و حیث انانیه العلم بگوش املاک رسانیده صلی الله علیه و علی آله و اصحابه الطیبین
 الطاهرین الهادین المهذبین سپس آن پوشیده مباد بجز بوم هندوستان که جز و اولش هم پله جهان
 است از بدو شیوع اسلام تا این ایام بسیاری از علماء عظام و فضلاء کرام گذشتند و نامی
 از خود گذاشته بقول مولانا که جامی قدس سره اسامی **ه** زوانایان بود این نکته مشهوره
 که دانش در کتب دانا است در گوربه احصای اسامی گرامی شان بجز عالم الغیب که داند که بحیث
 تحریر در آرد مگر طبع حریص که مجبول مالاید رک کله لایترک کله است و بمقتضای **ه** کار دنیا کسی
 تمام نکرده آنچه گیرید مختصر گیرید هر چه دریافت نمی گذارد پس تراجم بر سه ازان طائفه عالیه که از کتب
 سلف و تحریرات رالقه معاونین باغ و شرف بین میچندان پیوسته درین وجیزه موسوم
 تذکره علماء هند لقب به تحفه الفضلانی تراجم الکملای و بدی نگارم مان
 اخلاق حسنه ناظرین با تکلیف چشمی دارم که بعثرات و زلات قلم ژولیده رقم این فاقد الاستعداد
 دستگیری فرموده بذیل اصلاح عیب پوشی را کار فرمایند و الله المستعان و علیه التکلان

واین کتاب مرتب است بہ ترتیب حروف ہجاء تا نظر کتاب را بتلاش ترجمہ عالمی وقت رونمایید
و ذکر ماخذ و معاونین در خاتمہ خواهد آمد انشاء اللہ تعالیٰ

حرف الالف

مولانا ابو حفص ربیع محدث بصری ابن صبیح السعدی البصری بر طالبان اخبار محقق
و مستتر نیست کہ اولاً شیوع ملت اسلامیہ بمالک ہند از دست محمد بن قاسم ابن عقیل ثقفی کہ
ابن عم و دادا و حجاج ابن یوسف ثقفی بود در عہد خلافت ولید بن عبدالملک بظہور آمدہ یعنی
محمد بن قاسم بجز ہندہ سالگی بالشکر مجاہدین بروز پنجشنبہ و ہم رمضان سال نو دوسہ و بقوسے
سال نو و نہ ہجری ملک سندہ را از ظاہر بن نج مرزبان سندہ مفتوح نمودہ رایات اسلامی
وران دیار مرتفع فرمود و دابہر مذکور در ناورد گاہ کشتہ شد همان زمان یا پس ازان صاحب
ترجمہ و ران دیار قدوم آورده با جملہ وی از تبع تابعین و کلمای محدثین است از حسن بصری و
عطار روایت مے کند و ازوسفیان ثوری و وکیع و ابن مہدی را وی اندوی رحمۃ اللہ علیہ
صدوق و عابد و مجاہد بود گویند کہ وی اول مصنفین در امت اسلامیہ است کہ بسال یک صد
شصت ہجری بمالک سندہ رحلت فرمود رضوان اللہ علیہ

مولوی ابو الحسن فرنگی محلی ابن مولوی عبدالجماع ابن مولوی محمد نافع ابن مولوی عبدالعلی
بحسب العلوم بعد حفظ قرآن مجید تحصیل علوم در سیہ خدمت مولوی عبدالحکیم نمودہ و بیعت
از مولوی حافظ عبدالوالی کردہ ہفتہ ہم ذی الحجہ سال دو از دہ صد و ہشتاد و دو ہجری بعالم
جوانی ازین جہان قانی در گذشت

مولوی ابوالحسن نصیر آبادی ساکن قصبہ نصیر آباد مصنفات کثیرہ عالم عامل صاحب
ورع و تقوی بود بیعت و خلافت سلسلہ نقشبندیہ از مولوی مراد اللہ فاروقی شہا و المجدوی
المظفری مشربا و تہا نیسری موطناً مرید و خلیفہ مولوی نعیم اللہ ہراچی مرید و خلیفہ حضرت مرزا مظہر
جان جانان قدس اللہ تعالیٰ اسرار ہم داشت علی را از ظلمات شرک و بدعت نجات بخشید
و با تبع سنت سنیہ مے کوشید دوم شعبان سن دو از دہ صد و ہفتاد و دو ہجری

رحلت فرموده بخت آرمید

شاه ابوسعید عمری دهلوی تمیز مفتی شرف الدین رامپوری و مولانا رفیع الدین دهلوی
و اجازت عامه از مولانا عبدالعزیز دهلوی حاصل کرده و بیعت طریقه نقشبندیه از شاه غلام علی
دهلوی داشت بروز عید الفطر وقت صبح سال دوازده صد و چهل و نه هجری در لوناک
وفات یافته خفر الله له

میر ابو الغیث بخاری در عهد جمال الدین محمد اکبر شاه عالمی متصوف آیت بود از آیات
الهی در مجلس لطیف او بجز قال الله و قال الرسول و از کار مشایخ هرگز ذکر کرد دیگر نبود در سال
نصد و نو و پنج هجری بعارضه قونج بمقام کهنه وفات یافته نفس او بدلی آورد و مدفون کردند
و میر ستوده سیر تاریخ فوتش یافته اند

شیخ ابوالفضل فیضی خلف اکبر شاگرد شیخ مبارک ناگوری در سن نصد و پنجاه و چهار هجری
متولد شده ذهن ثاقب و فکر صائب داشت بعمر چهارده سالگی فراغ علمی حاصل نمود در تمام علوم
عمیق شعر و معاد عرض و قافی و تفسیر و تاریخ و لغت و طب و خط و انشا عظیم النظر بود و او اکل تخلص فیضی
شمری گفت و در او از تقریب برادر خود ابوالفضل که در اعلامی نوشته نوشتند بفرض تعلی
انسان وزن تخلص قیاضی اختیار نموده در سن نصد و هفتاد و چهار هجری به بارگاه اکبر شاه
رسیده بخطاب ملک الشعراء ممتاز شد و اقصیده است طویل و در مدح اکبر بادشاه مواردهم
در علم اخلاق بعبارت عربی بجزوف مملو و سواطع الالهام تفسیر تدر آن بصنعت
اهمال با تمام رسیده و وصله آن ده هزار روپیه اکبر شاه ویرا داده میر حیدر معمای تاریخ تمام آن در
سوره اخلاص یافته و ترجمه فارسی لیلادنی مصنفه پنڈت بهاسکر بیدری که در سن ششصد و
بست و دو هجری تصنیف کرده بود و ترجمه را مان منظوم فارسی و مثنوی تلذمن و دیوان
فارسی که در آن پانزده هزار ابیات انداز تصانیف مشهوره فیضی اند تاریخ و هم عشر سن
یک هزار و چهار هجری بمقام اکبر آباد فوت شده مدفون گشت بنا بر مشهور فیضی بمذاهبی
مقیم نبود

ابوالفضل علامی پسر دم شیخ مبارک ناگوری است در سن نصد و پنجاه و شش

ہجری متولد شدہ بحر پانزویہ سالگی از علوم معقول و منقول فراغ حاصل کرده تجرد و عزت پیش نظر داشت مگر باصرار احباب و رسال نوزدہم جلوس اکبری ملازمت بادشاہ اکبر حاصل نموده تفسیر آیہ الکرسی موسومہ تفسیر اکبری کہ از ان تاریخ تالیف برے آید نوشتہ پیشکش بادشاہ کرده با لطائف خسروی مخصوص گشتہ اول بخدمت منشی گری نمان بعد بعدہ وزارت سرفراز گشت و در اندک زمانے بخاطر بادشاہ آن چنان جا گرفت کہ محسودا مراد شاہزادگان شد و تخلص خود علامی می کرد بروقت مراجعت اندکن با شاہ شاہزادہ سلیم یعنی جہانگیر را چہ ہر سنگہ دیو بوندیلہ تاریخ چہارم بیج الاول سنن یک ہزار و پانزدہ ہجری ابو الفضل را قتل کردہ و سرش بریدہ نزد شاہزادہ سلیم کہ در آگاہ آباد مقیم بود فرستاد شاہزادہ بغایت خوش شد و اکبر شاہ ناسف خورد تحریرات و فائدہ کتاب ابو الفضل و این اکبری و اکبر نامہ و عیار دانش و رسالہ اخلاق وغیرہ یادگار قابلیت دے ہستند او ہم حسب شہرت مقید بمذہبے نبود۔

حافظ شاہ ابواسحاق خلف و خلیفہ شاہ ابوالغوث گرم دیوان فاروقی ہیروی کہ بسال یازوہ صد و ہفتاد و ہشت ہجری رحلت فرمود دے سا گرم دیوان از ان گویند کہ جسم مبارکش در بعض اوقات بخرق عادت بدرجہ غایت گرم می شد کہ نان گندم بران توان بخت دے را دو خلیفہ نامور بودند یکے شاہ معشوق علی غازی پوری دوم فرزند ارجمندش سخر محاسن اخلاق شاہ ابواسحاق ذات شریفش نادرہ روزگار مذکوریم صحابہ کبار بود ہر دو تقوی شعارش و احراز اسرار شریعت و تارش افتادہ در تصحیح و تنقید احادیث نبویہ علیہ الصلوٰۃ والتحیہ لکن وہی داشت و بتعلیم علوم ظاہر و باطن دے پرداخت و در مواظبت سنت سنہ اندکے تغافل نمی ورزید در امر معروف و نہی منکر ہر صغیر و کبیر و غنی و فقیر را یکسان دے دید بسال دوازوہ صد و سی و چہار ہجری بریاض رضوان آرمید بہیروی نسبت بموضع ہیرا باباے کسورہ موعده مخلوط ہا و بای مشناہ تختانیہ معروف در اسے مملہ بعدش الف تقریبہ است بقلع عظیم گڈھ از چڑیا کوٹ جانب شمال شمش کردہ فاصلہ دارد

حکیم ابوالفتح کیلانی ولد مولانا عبد الرزاق جامع کمالات از ملازمان اکبر شاہ بروز پنجشنبہ نوزدہم شوال ۹۰۰ سال نو در ہفتم از صدی دہم ہجرت رحلت نمود

ومیر غیاث الدین الملقب بہ نقیب خان اندو مستفید شدہ اند

شیخ ابوالکارم اسمعیل ابن شیخ صفی الدین ردولوی دوازدہم ربیع الثانی سال ہفتصد و ہشتاد و نہ ہجرت ولادت یافتہ چہل روزہ بود کہ پیدش ویرا پیاسے سید شرف جہانگیر سمنانی پیر خود انداخت سید موصوف فرمود این ہم مریدین است باجملہ شیخ ابوالکارم در سایہ عاطفت پد بزرگوار خود تربیت یافتہ بشانزودہ سالگی از جمیع علوم متعارفہ فلرغ حاصل کردہ و شب و روز بدین تدبیر و ذکر و فکر بسرے برد اور حمۃ اللہ علیہ بسیزدہم ربیع الاول روز چہار شنبہ وقت عصر سال ہشتصد و شصت ہجرت از دار فانی بعالم جاودانی رحلت فرمود و سے را چہار فرزند بودند عبدالصمد عزیز اللہ عبدالقدوس حبیب اللہ عرف مخدوم مٹھن عبدالصمد و عزیز اللہ و حبیب اللہ از فیض تربیت پد بزرگوار ارادت و خلافت خاندان چشتیہ نظامیہ حاصل کردند و شیخ عبد القدوس بخاندان چشتیہ صابریہ فیضیاب شدہ تصبہ گنگوہ را محط انوار و ہدایت و ارشاد ساخت۔

حاجی ابراہیم محدث اکبر آبادی بزہد و تقوی و درع و درس علوم دینی خصوصاً علم حدیث قیام داشت تفسیر بشرع و توسع و یرا مانع اختلاط و ارتباط بمردم بود ہموارہ امر معروف و نہی منکر می نمود ہر گاہ حسب طلب در عبادت خانہ اکبر بادشاہ می آمد بجر اسم تلفات و آداب بلوک مقید نمی شد و پیوستہ و عظ و نصیحت می گفت و سال وفاتش بدریافت نرسید رحمۃ اللہ علیہ

سید ابراہیم امیرچی ابن معین بن عبدالقادر حسینی دانشمند کامل بر سائر علوم عقلی و نقلی و سمعی و حقیقی عبور نمودہ کتب بسیار از ہر علوم مطالعہ کردہ و تصحیح فرمودہ و مشکلات آنرا چنان حل کردہ کہ ہر کراوئی مناسبتی باشد نظر در کتاب او کافی بود و احتیاج استاد داشت و الحق کہ در دہلی در زمان او بیچ کس بدانش او نبود و سے بوجہ تاحق شناسی اہل روزگار در زاویہ خود بطالعہ و تصحیح کتب مشغول بود و سے درس کم گفتی با این ہمہ نسبت او بسلسلہ علیہ قادر یہ بر ہمہ غالب بود و سے مرید شیخ بہار الدین قادری شطاری است در سن ہنصد و بیست ہجری بدہلی در اواخر عمد سلطان سکندر لود سے آمدہ شیخ عبداللہ دہلوی و میان لادون مولانا عبد القادر صابون گرو دیگر کارگمان نامور بہ بزرگی او گرویدند و در عمد اسلام شاہ درس ہنصد و پنجاہ و سہ ہجری وفات یافتہ در مقبرہ سلطان المشائخ بدفون است **امیر بیگی**

نسب است بہ ایرج بہرہ کسورہ ویامی محتانی ثناة مجہول ورامی مہملہ مفتوحہ وجمیم فارسی نصیب
ایست بلکہ مالوہ اکنون بصلح جالون تعلق دارد و از شرقاے مشلخ و سادات آباد
معلم ابراہیم باعظہ ساکن سورت دانشمند شجر و فقیہ اشہر ثنائی المذہب خطیب
مسجد جامع بندر بمبئی بود ہوارہ بدرس و تدریس تفسیر و حدیث و فقہ مشغول بودی مفتی عبدالمطہ
و مولوی سید عبدالفتاح عرف مولوی اشرف علی گلشن آبادی و سید عماد الدین ازار شد تلامذہ
و سے ہستند بست و ہفتم رجب سن دوازده صد و ہشتاد و دو ہجری رحلت فرمودہ

مرقدش در بندر سورت است و گلشن آباد نامش مشہور ناسک است

مولوی احسان لغنی ساکن دہلو معنات لکنو عالم عامل کہ درع و تقوی دناش بود
بماہ رجب سال دوازده صد و ہشتاد و یک ہجری رحلت فرمود

حکیم احسان علی ساکن لہند آباد و نارہ خلف حکیم شیر علی متوطن احمد آباد نارہ برادر کلان
سوف کتاب تاریخ بستم شعبان دوازده صد و بست و نہ ہجری بقصبہ سلون متولد شدہ علوم
سیمی و متعارفہ بخدمت قاضی عبدالکریم قدس سرہ بمقام ساس بریلی د علم طب از والد خود حاصل کردہ
در طبابت مہارتی کامل داشتند و تمام عمر عمدہ و کالت سرکار انگریزی باحصلہ فتح پور و بانڈہ متانہ
بودند بمقام بانڈہ تا یک ہفتہ علیل بانڈہ تاریخ نیم ذی الحجہ اخیر شب جمعہ سال دوازده صد و نوہ
و چہار ہجری رحلت فرمودہ بروز جمعہ بمقام بانڈہ اندرون احاطہ دیوان محمد علی مرحوم متصل قبر
شیخ محمد شفیع الزمان مدفون شدند قطوہ تاریخ وفات آن مرحوم از متلج طبع شیخ نجم الدین الزمان
ساکن سندیلہ است **۵** حکیم احسان علی رحلت نمودند بہ جوار حق کم از دو قوس بادا بہ

نیم از ردول سالتش رقم زد بہ مقامش جنت الفردوس بادا بہ ایضا از نشی نعمت حسن
افسون تخلص بیس بانڈہ **۵** احسان علی وکیل نے رحلت جہان سے کی بہ ذات شریف پاک
تھی ہر ایک عیب سے بہ افسون کو فکر جو ہوتی سال وفات کی بہ داخل ہوئے بجلد ندا آلی غیب سے
تصانیفہ۔ طب احسانی۔ معالجات احسانی۔ مفردات احسانی۔ مرکبات احسانی۔ اوراد
احسانی۔ نکات احسانی۔ و دیگر کتب مفیدہ نیز یادگانہ

قاضی احمد مجد تار نولی ابن قاضی مجد الدین بن قاضی تاج الافاضل ابن قاضی

شمس الدین شیبانی از اولاد امام محمد شیبانی صاحب امام اعظم ابوحنیفہ بود مولدش تارنول و
منشأ او اجمیر و مرقد او ناگورست تلمذ و ارادت بخدمت خواجہ حسین ناگوری داشت در سن
پنزدہ سالگی فراغ حاصل کردہ انواع علوم را درس سے گفت قاضی مجد الدین پدرش را ہفت سہ
بودند ہمہ دانشمند و متقی و متدین و بزرگترین ایشان احمد مجد در علم و عمل بر ہمہ فائق و جامع علوم
شریعت و طریقت و ورع و تقوی و ذوق و حالت بود و در امر معروف و نہی منکر جانب از
جدیکہ پیش دے غنی و فقیر و خویش و بیگانہ درین باب مساوی بودند گاہے ماہ ہشت ما
بجو ماہ نمی داد و از باب دینار نزدش قدرے نبود در آوان طالب علمی با دانشمندان بحث
کردی و بزبان عربی و فارسی تقریر نمودی و در مجالس ملوک قمار آمدی و بحث کردی ہمہ عنفوان
شباب مرید خواجہ حسین ناگوری شد و از بحث و جدل و در آمدن بخانہ ملوک تو بہ کرد و علم طریقت
پیش پیر خود خواندہ در سن پنزدہ سالگی از تارنول باجمیر آمد و ہفتاد سال در ان بقعہ شریف
بزہد و ورع و با نوحہ خیرات عمل بسر برد و در اجمیر روش او این بود کہ نیم شب
بروضہ خواجہ بزرگ سے آمد و نماز تہجد سے گزارد و تا نماز چاشت تکلم نمی کرد بعد فراغ
درس علوم دینیہ سے گفت و بعد قیلوہ قلیلہ برے خاست و تا عصر باورا و مشغول بودے
و بعد ازان تفسیر مدارک میان اہل مجلس بیان فرمودی چنانکہ ملوک طریق مشایخ و سے بود
نقل است کہ سے گفت وقتے ہمراہ اتر با سے خود برای مدد معاش بہ مند و رفتم من در ان ایام
خرد سال بود شیخ محمود دہلوی شیخ الاسلام در مند بود و صدارت علماء ہا سے تعلق داشت
در خانہ پیش از امام تحریر بست چون از نماز فارغ شد بیچ کس از دانشمندان کہ وصفت اول دہلوی
او بودند بوسے چیزے نگفت چون دیدم کہ ہمہ ماہ ہشت سے کنند من پیشتر آدم و شیخ الاسلام گفتم
کہ این نماز تو درست نیست کہ تحریر پیش از امام بست شیخ الاسلام منفعیل شدہ اعادہ نماز کرد
منقول است کہ رسم سلاطین مند و چنان بود کہ مردم با ایشان پشت خم کردہ و سبابہ بر زمین نہادہ
سلام سے کردند قاضی احمد مجد و قاضی ادریس دہلوی کہ دانشمندان بودند بان وضع سلام
نکردند کہ بدعت است السلام علیکم گفتند و برابر ہا دشاہ نشستند ہا دشاہ الضاف
بایشان داد قاضی ادریس ر قاضی اجمیر ساخت و چہارویہ بوسے داد و امر فتو سے

تذکرہ علماء ہند
سلاطین ہا و ہود
تذکرہ علماء ہند
سلاطین ہا و ہود

کہ موروثی قاضی احمد مجد بود بوسے مسلم داشت قاضی احمد مجد را بدرجہ غایت محبت با ولا در سالت
 پناہ صلح بود و در علوم احوال جامعہ خسیس و کم شو پوشیدی و اکثر اوقات صرف کلاہ بر سرش
 بودی و جز نماز دستار بر سر کمتر بست و شیر و ار در مجلس تذکیر نشستی و ما قال اللہ و قال الرسول ہبیت و
 عظمت تمام گفتی چنانکہ زہرہ بلوک آب شدی و تقظیم خود از کس نمی پسندید بعد مدتے متوجہ ناگور شد
 کہ مسکن پیروی است و بتاریخ بست و پنجم صفر سال نصد و بست و ہفت ہجری اللہ اکبر گویان
 جان بحق تسلیم کرد و در روزہ مخدوم بزرگ سلطان التارکین در پایان پیر خود مدفون گشت
 ملا محمد نازولی کہ مردے صلح و مقبول و مرید قاضی احمد مجد و مورخ و کت بود تاریخ نوشتن چنین یافتہ
 نظر بستہ بود احمد مجد شیبان بز دون خرد مجر زاہد ز شاہہ بن کہ تاریخ آن پیر خود نازولے

بر آورد از حلاہ شیخ زاہد بڑ رحمۃ اللہ علیہم آمین

مولانا شیخ احمد سرہندی مجدد الف ثانی ابن مولانا شیخ عبدالاحد فاروستے

نسب آنحضرت بہ بست و بہشت واسطہ بجناب امیر المؤمنین سیدنا عمر بن الخطاب رضی اللہ
 عنہ سے پیوند دوی رحمہ اللہ از بزرگان سرہند بلکہ باعث فخر اہل ہند عالم ربانی و مجدد الف
 ثانی جامع بود میان علوم ظاہر و باطن و وسیلے بود ساخ بر شرافت نوع انسانی در سال ہفتاد و
 یکم از صدی و ہم ہجرت بساحت و جو قدیم رنجہ فرمود و بصفر سنہ از حفظ قرآن مجید فراغت یافتہ
 بہ تحصیل علوم متداولہ و آوردہ ادلا از دالہ ماجد خود بعض علوم استفادہ نمودہ بسیا لکوٹ
 رفت و از مولانا کمال الدین کشمیری نزیل سیالکوٹ کتب معقول بہ تحقیق و تدقیق تمام خواندہ و
 علم حدیث از مولانا یعقوب کشمیری اخذ کردہ باز خدمت مولانا عبدالرحمن محدث کما زکبرا
 محدثین ہندوستان بودند حدیث مسلسل بواسطہ واحد و اجازت تفسیر و صحاح ستہ
 و دیگر مفردات یافتہ بعمو ہفتہ سالگی از تحصیل علوم ظاہر فراغ حاصل کردہ بدرس و تصنیف
 مشغول شد خلافت سلسلہ چشتیہ از والد خود داشت و اجازت بیعت قادریہ وغیرہ
 از شیخ سکندر کتبیلی یافتہ بہ واسعہ حجاز محل شوق بستہ بدہلی رسید و را نجا با حضرت خواجہ محمد
 باقی ہاشمی کنکلی قدس سرہ دولت ملاقات دست داد بطریقہ علیہ نقشبندیہ بخدمت شان
 بیعت کردند و در وادہ و چند روز نسبت حضور سلسلہ نقشبندیہ حاصل نمودند چنانچہ ہمداران

ایام حضرت خواجہ بیگی از مخلصان خود رقم فرمودند کہ شیخ احمد نام مردے از سر ہند کثیر العسلم
قوی العمل روزی چند با حقیر نشست و برخاست کردہ بسیار روزگار اوقات خود مشاہدہ نمود
بآن مے ماند کہ آفتابی شود کہ عالم از روشن شود امتی و بہمان زمان آوازہ آنحضرت بلند شدہ
استان شان محط رحال و مجمع اصحاب کمال گشت علماء دور و نزدیک و امرائے ترک و
تاجیک بشرف حضور بہرہ ور گردیدند و مشایخ امارت آوردند و سلسلہ شان از ہند تا ماوراء النہر
روم و شام و مغرب رسیدہ ذات بابرکات شان آیتے بود از آیات ربانی و نعمتے بود از نعمائے
یزدانی نزاغی کہ در میان علماء کرام و صوفیہ عظام از ہزار سال بود ایشان برواشتند و مورد
و مصداق حدیث صلہ شدند چہ ایشان در میان علماء ظاہر و صوفیہ صلہ بودند کہ اختلاف
فروعین را در وحدت وجود بلفظ راجع داشتند صبر و رضا و تسلیم و شفقت بر خلق و صلہ رحم و رعایت
ارباب حقوق و سبقت در سلام و نیت در کلام شیمہ کریمہ ایشان بود با این ہمہ تمسک بہ
کتاب و سنت ہمین یک فضیلت مقاوم ہزار فضائل تواند بود منقول است کہ علماء ظاہرین
پیش سلطان جہانگیر ابن اکبر شاہ شکایت کردند کہ شیخ احمد دعوی مے کند کہ مقام و سے
بالائے مقام صدیق اکبر است چون سلطان شیخ را طلبیدہ از حقیقت حال استفسار کرد شیخ
جواب داد کہ شما برائے خدمتی ادنی خادم خود را پیش خود مے طلبید و براہ مہربانی بوسے سخنی
پوشیدہ مے گوید ضرور است کہ آن خادم ادنی بعد علی کردن مقامات امرائے عالی درجہ بشما می
رسد و با آن خادم مراجعت کردہ بمقام خود ایستادہ مے شود پس بدین آمد و رفت لازم مے آید
کہ مرتبہ خادم ادنی بالای امرای نامدار باشد پادشاہ خاموش ماندہ روز عتاب گردانید ہمدین وقت
مردے از حضار بارگاہ شاہی بشاہ معروض داشت کہ تکبر شیخ بہ بینی کہ سجدہ بشما کردہ حال آنکہ شما
طل اللہ خلیفہ او ہستند پادشاہ پر غضب شدہ و سے را در قلعہ گوالیار محبوس کرد شاہ جہان پسر
جہانگیر کہ بشیخ خلوصی داشت قبل از آمدنش بارگاہ شاہی افضل خان و خواجہ عبدالرحمن مفتی را
مع بعض کتب فقہ نزد شیخ فرستادہ پیغام دادہ بود کہ علماء سجدہ تحیت جہت سلاطین جہانگد
دہشتہ اند شما را باید کہ وقت ملاقات با دشاہ سجدہ کنید و من ضامن مے شوم کہ از سلطان
بشما ضرری نخواہد رسید شیخ راجع بخواہش گفت کہ اجازت سجدہ رخصت است و غیرت

آنست کہ بجز خدا سے غرور و جبر دیگری را سجدہ نکرده شود و القصد شیخ تاسہ سال در حبس مانده بعدہ
 چنانکہ بادشاہ دی را بدین شرط از قید برآورد کہ وی بلشکر سلطانی بودہ ہمراہش گشت کند چنانچہ
 شیخ چندی بہ لشکر سلطانی حاضر فاند پس از ان از بادشاہ رخصت وطن یافته بسر ہند
 رونق افروز شدہ بر روزہ شنبہ بست و ہشتم صفر سال سی و چہارم از صدی یازدہم ہجرت
 ہجوار رحمت ایزدی پیوست و بسر ہند مذکور گشت تاریخ وفاتش رفیع المراتب یافتہ اند
 نور اللہ مطہری تصانیفہ الایقہ رسالہ تہلیلہ رسالہ اثبات نبوت ہ رسالہ مبدو و معاودہ
 رسالہ مکاشفات غیبیہ ہ رسالہ آداب المریدین ہ رسالہ معارف لدنیہ ہ رسالہ رد الشیعہ ہ
 تعلیقات العوارف ہ شرح رباعیات خواجہ باقی باللہ شرح ہ بکتوبات در سہ مجلد ہ تذکرہ
 حدیث شریف ان اللہ یعبث لہذہ الامۃ علی راس کل ماۃ سنۃ من یجد لہما امر دنیہا کہ در سنن
 ابی داؤد وغیرہ کتب معتبرہ مروی است مراد از راس ماۃ بالاتفاق اہل حدیث آخر صدیست و
 علامات و شروط مجددانست کہومی عالم باشد بعلم ظاہر و باطن و نفع از تدریس و تالیف و تذکرہ
 او شائع باشد و در احیای سنن و محو بدعات سرگرم ہوو و در آخر یک صدی و اول صدی
 دیگر اشتہار علوم و شیوع انتفاع از وہاں پس فضائل و اوصاف مولانا شیخ احمد باعلی صوت
 ندای کند کہ دی رحمۃ اللہ علیہ مجدد ہست نہ مجدداتہ بل مجددات ثانی و از صد تا ہزار فرق بین
 است مہر مند بکسر سین مہلہ و سکون ہا سے ہوز و کسر ہا سے مہلہ و سکون نون در آخر دال مہلہ
 شہرست در میان دہلی و لاہور بر شارع نام گذارہ حسان اللہ نے سبجہ المرجان
 مولانا احمد آبادی ابن مولانا سلیمان قدس سرہما اصل زاہد بوم ایشان گروہست مولانا
 سلیمان مذکور دارد احمد آباد گجرات گردید عاز خدمت شیخ عبدالحق دہلوی کسب فیوض نمودہ
 فاضل متبحر گشت تصانیف عالیہ از ویادگار اند پسرش مولانا احمد کہ یگانہ روزگار بود در ہم
 علوم دست رسا داشت و در اکثر علوم تصانیف نادرہ دارد علم معقول بدیار گجرات
 از ورع و اج یافتہ منجملہ معنیفاتش فیوض القدس نام کتابست در علم کلام کہ آن ملازالمات
 مدسیہ توان گفت اکثر تحصیل سے پیش مولانا محمد شریف بودہ شرح مواقف و اکثر علوم
 عقلیہ از مولانا دلی محمد خان و تصوف از میسان شیخ فرید اخذ کردہ و ریاضی سے پیش

شاہ قبا و مخاطب بہ دیانت خان گذر آید و اجازت حدیث و بعض علوم از والد خود مولانا سلیمان
گرفته بتاریخ بست و یکم جمادی الثانی سال یازده صد و دوازده ہجری بعالم قدس شتافت
مولانا نور الدین گجراتی شاگردش تاریخ وصال وی درین مصرعہ یافتہ **۵** شمع کہ بودہ انجمن
علم گل شدہ بہ مرقد پدر و پسر در احمد آباد گجرات ہست

ملا احمد رام پوری کہ بولایتی شہرت داشت شاگرد مولوی برکت الہ آبادی بعلم درسیہ
خصوصاً در فلسفہ ماہر بود سلسلہ تلمذ اکثر علمای رامپور بدو منشی می شود

ملا احمد عبد الحق فرنگی محلی ابن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین الشہید السہالوی تحصیل
علوم بخدمت عم خود ملا نظام الدین نمود و در جنب دسے بتدریس مشغول گشت و اعتبار تمام
درارباب و اراکین شہر لکھنؤ پیدا کردہ در امور خانہ داری عم خود را سبکدوش سے داشت تصانیف
شرح سلم و حواشی زواید ثلثہ یادگار اند

ملا احمد حسین فرنگی محلی ابن ملا محمد رضا پسر چہارم ملا قطب الدین الشہید السہالوی سے
کتب درسیہ متعارفہ بخدمت عم خود ملا نظام الدین تحصیل نمودہ فاضل کامل گشت و بتدریس
علوم عمر گرانمایہ خود بسر برد و در اخر عمر اورا سفر فیض آباد پیش آمد و آنجا بیمار شدہ بوطن می آمد و در آنجا
سہ ماہ وفات یافتہ ملا حبیب اللہ فرنگی محلی از تلامذہ اوست

ملا احمد انوار الحق فرنگی محلی ابن ملا احمد عبد الحق بن ملا محمد سعید بن ملا قطب الدین السہالوی
چون در فطرت ازلی نجبت الہی در دلش ریختہ بودند در عالم طفولیت بخدمت والد خود سے
نشست و از برکات الفاس طیبہ او استفادہ سے بروکتب درسیہ بخدمت مولوی احمد حسین
و ملا محمد حسن خواندہ تکمیل علوم ظاہر بخدمت مولوی عبدالعلی بحر العلوم نمودہ بچہ ہفتدہ سالگی بخدمت
والد خود فائز بہ بیعت گشتہ توجہ خاطر بمقولات نداشت کتب منقول البتہ منظور نظرش بودند
الغرض اوقات شریفش بعبادت الہی بسر می برد و نفسی بدون ذکر و شغل برباد نمی داد
حالات شریفش از خوارق عادات مفصلاً در اغصان اربعہ مذکورست بست و ششم
شعبان روز سہ شنبہ یک پاس روز ماندہ سال دوازده صد و سی و شش ہجری روح مبارکش
از جسدہ قالب برآمدہ برینق اسطی پویمست در بارخ خود واقع لکھنؤ مدفون شد

شاعری مادہ تاریخ فوٹش در مصر عد۔ رحمت حق بروح انور باد بیافتمہ

شیخ احمد لاہوری بن عبدالقادر بن علی محمد بن محمد جمال الدین دوانی سے الہیچہ مولوی
محمد اشرف لکھنوی بود اسلافش از دوان کہ قریب ایست در شیراز بودند وقتیکہ اہل تشیع بر ایران
زمین استیلا یافتند و قتل فرمایند اہل سنت از دست شان بظہور آمدہ جدش بہ پشاور رسید
یہاںجا شیخ احمد متولد شد و علوم عقلیہ و نقلیہ اکتساب کرد و از پشاور بموضع نہ اقامت گزیدہ
حاذق بود بحداوۃ فقراد و غرابا سے پرداخت و باغیا ملتفت نے شد و ہمارہ بریاضات و
بدرس علوم اشتغال داشت و سن یکتر او ہفتاد و ہفت ہجری وفات یافتہ در نہ مدفون گردید
نہ دیہی است از دیہات سیالکوٹ مضاف لاہور

مولوی احمد حسن قنوجی فرزند کلان مولوی سید آل حسن قنوجی جامع علوم عقلیہ و نقلیہ
بتاریخ نوروز ہم رمضان یوم شنبہ وقت اشراق سال دوازده صد و چہل و شش ہجری متولد شدہ
علوم مردجہ بلا دستفرقہ بخدمت اساتذہ چند آموخت شاعری تو سے الحافظہ جید الذہن بود
در آخر بجلقہ تلمذ مولوی عبدالجلیل کوئی و آمد و اجازت حدیث از شاہ عبدالغنی مجددی دہلوی یافتہ
در سال دوازده صد و ہفتاد و شش ہجری بارادہ حج بیت اللہ از وطن روانہ شدہ بمقام
برودہ ملک گجرات رسید نزد مولوی غلام حسین قنوجی مقیم شد و در آنجا برضت بہ بیمار گشتہ
نہم چاہی الاوسے بروز جمعہ سال دوازده صد و ہفتاد و ہفت ہجری رحلت فرمودہ
بعد نماز جمعہ در تکیہ ماتریدیہ مدفون گشت طالب اللہ تراہ

مولوی احمد اللہ پانی پتی فرزند تلمیذ قاضی ثناء اللہ پانی پتی و مرید مرزا مظہر جان جلیان
دہلوسے ماہرقہ و حدیث صاحب ورع و تقوی بود سال یازدہ صد و نو و ہشت ہجری
بعالم جوانی سو سے عالم جاودانی شتافت

شیخ احمد فیاض ایٹھوی از فحول علمای کبار صاحب تقوی و ریاضت و مجاہدہ بود
بحالت بیماری صعب قرآن مجید را در یک سال یاد کردہ اکثر کتب متداولہ بر زبان داشت
اگر شاگردی در خواندن غلط کردی صحت آن بیاد گفتی تفسیر و حدیث و سیر و تاریخ خوب میدانست
قرأت فساتحہ عقب امام روا داشتی ہم عصر شیخ نظام الدین ایٹھوی بود و شیخ

نظام الدین مذکور در سال نصد و ہشتاد و یک ہجری وفات یافتہ تاریخ وفات شیخ احمد معلوم نہ شد

قاضی احمد اللہ بلگرامی عرف محمد عثمان ابن قاضی محمد احسان وی بعلیہ علوم آراستہ بود خصوصاً بفقہ و حدیث در بلگرام نظیری نداشت تا سال نود و ششم صدی دوازدهم برسند قضاے بلگرام متکلم بود بلگرام با در زمان پیشین سرے نگر می گفتند بالجمله آن قصبہ عمدہ خیز و معدن علمائے و فضلاء نامدار بود از قنوج بسمت شمال مائل بمشرق بفاصلہ پنج کروزہ واقع است دور وسط آن پر و شہر دریای گنگ بفاصلہ دو نیم کروزہ می گذرد

مفتی احمد ابو الرحم فرنگی محلی ابن مفتی محمد یعقوب بعد تحصیل کتب در سیمہ بدرس اشتغال داشت و مزاولت کتب نفیہ بسیار نموده مفتی متدین مشہور بود مدتی عدالت فوجداری در عمد نواب سعادت علی خان لکنوی با و تفویض ماند نواب موصوف برویانت و امانت و سے اعتمادی داشت بقضای آئی بیمار شدہ وفات یافت رحمتہ اللہ علیہ

مولوی احمد رضا خان بریلوی سلمہ اللہ تعالیٰ ابن مولوی تقی علی خان بن مولوی رضا علی خان متوطن بریلی روی لکنہ تاریخ دہم ماہ دہم یوم السبت سال ہفتاد و دوم از صدی سیزدهم بعرضہ دینا قدم نهاد جد شرفیش بروز عقیقہ و سے بشر شدہ گفت خوابی دیدم کہ تعبیر آن فاضل و عارف شدن این فرزند است بالجمله صاحب ترجمہ بعمر چہار سالہ از خواندن قرآن مجید فراغت یافتہ بعمر شش سالگی ماہ ربیع الاول بر سر منبر حضور مجمع کثیر رسالہ میلاد شریف خواند تمامی علوم درسیہ از معقول و منقول بخدمت والد ماجد خود تحصیل نموده

بتاریخ چہار دہم شہر ششم سال ہشتاد و ششم از صدی سیزدهم فاتحہ فراغ خواند و همان تاریخ جوان استفتائے رضاعت نوشتہ والد ماجد وی کار فتاویٰ نویسی با و سپردہ و در سال نود و چہارم صدی مذکور بخدمت سید شاہ آل رسول مارہر و سے شرف بیعت حاصل نموده مثال خلافت و اجازت جمیع سلاسل و سند حدیث یافتہ و در سال نود و پنجم صدی مذکور بعیت والد ماجد خود بزیارت حرمین شریفین زادہما اللہ شرفا مشرف شدہ از اکابر علمای آن دیار اعنی سید احمد دحلان مفتی شافعیہ و عبد الرحمان سراج مفتی حنفیہ سند

حدیث دفعہ و اصول و تفسیر و دیگر علوم یافتہ۔ روزی نماز مغرب بمقام ابراہیم علیہ السلام خواند
بعد نماز امام شافعیہ حسین بن صالح جمل اللیل بلا تعارف سابق دست صاحب ترجمہ گرفته
بخسانہ خود برو و تاویر پیشانی وی گرفته فرمودانی لاجہ نور اللہ من ہذا الجبین سپس سند صحاح
ستہ و اجازت سلسلہ تقادریہ بہ شخط خاص دادہ فرمودند کہ نام توضیحات الدین احمد است در
سند مذکور تا امام بخاری علیہ الرحمۃ یازدہ دساقط اندو ہم در مکہ معظمہ بایامی شیخ جمل اللیل موصوف
شرح رسالہ جوہرہ مضیہ در بیان مناسک حج مذہب شافعیہ کہ از تصانیف شیخ سابق الوصف
است اندر دیوم نوشتہ و نام آن النیرۃ الوضیۃ فی شرح الجوہرۃ المضیۃ مقرر کردہ پیش
شیخ برد شیخ بختسین و آفرین و سلب کشاد در مدینہ طیبہ مفتی شافعیہ یعنی صاحبزادہ
مولانا محمد بن محمد عرب ضیافت صاحب ترجمہ کردہ باثنائے اکل طعام مسئلہ انضلیت
مدفونین بقیع پیش کردید صاحب ترجمہ گفت کہ امیر المؤمنین عثمان رضی افضل اند و مولانا می فرمود
کہ حضرت ابراہیم ابن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فضیلت دارند جا بنین لائل خود ہا
بیان سے کردند آخر مولانا فرمود کہ ہر دو قول صحیح و موجہ اند صاحب ترجمہ گفت و کل وجبت
ہو مولیہا آن وقت بانگ نماز عصر از حرم شریف برخاست مولانا فرمود فاستبقوا الخیرات آن
جلسہ برخاستہ نماز شریک شد شب یعنی بعد نماز عشا صاحب ترجمہ در مسجد خیف تنہا توقف
نمود و آنجا بشارت مغفرت یافتہ و سہ سلمہ رہ تصانیف بسیار دارد و از ان جملہ اینند
ما تعلق بالنبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بتجلی البقین بان نبینا سید المرسلین علی اقامۃ القیامہ
علی طاعن القیام نبی تمامہ ۱۲۹۹ سلطنتہ المصطفیٰ فی کل لوری ۱۲۹۶ نانی الفی عن بمورہ انار کل
شی ملقب بہ قمر التمام فی نفی النطل عن سید الامام سیدی الخیران فی نفی الفی عن شمس لاکوان سل
سمع و طاعہ لاحادیث الشفاہہ شطاورد الافلاک جلال حدیث لولاک من القیام المستعود تنقیح
المقام محمود و ملا حملال جبیل بجلہ خاودا اللجوب الجلیل من سماع الاربعین فی شفاہت
سید اللجوبین من البحت الفاحص عن طرق حدیث الخصاص ما تعلق بمفضیل بختسین
من تنقیح التفضیل ببحث التفضیل من مطلع القمرین فی ابانہ سبقتہ العزمین من الزلال الالک من کمر
سبقتہ الالک من الکلام الہی فی تشبہ الصدیق بالنبی ملا وجد المشوق بجلوۃ اسماؤ الصدیق

والفاروق مما يتعلق باهل بيت النبوة والصحابة شأ حيار القلب الميت بشر
 مناقب اهل البيت شأ اطلاق السحاب في اجلال الصحابة شأ دفع العرش الخاوية من ادب الامير
 معاوية شأ الاحاديث الراوية لمناقب الصحابي معاوية مما يتعلق بالاولياء الكرام
 شأ الابلال بفيض الاولياء بعد الوصال شأ انهار الانوار من يم صلوة الاسرار شأ انوار
 من ضياء صلوة الاسرار شأ طواع النور في حكم السراج على القبور شأ غير معظم شرح قصيدة امير اعظم
 مما يتعلق بالمسائل النزاعية شأ حياة الموات في سماع الاموات شأ تفسير العين
 ملك تقبيل الابهامين شأ نسيم الصبا في ان الاذان تجول الرباط المباركة المشاركة على
 بارقة المشاركة مما يتعلق بفتح الحديث شأ انجم الشواقب في تخرج احاديث الكواكب
 شأ نور عيني في الانتصار للامام العيني شأ الروض البيج في ادب التخرج - الكريش ازين كتاب
 درين فن يافته نشود پس مصنف راموچه تصنيف بنامه توان گفت مما يتعلق بالفقيريات
 شأ عبقرى حسان في اجابة الاذان شأ حسن البراعة في تنفيذ حكم الجاهل شأ انكس الملل في
 ابطال ما احدث الناس في امر الملل شأ الاحلى من السكر لطلبه سكر و تشریح راسه مملو
 سکون داود سين مفتوحه و آخر راسه مملو ساکنه تام جماعت تجار انکه زیست که در شا اهما پور
 کارخانه شکر و قند اجرا کرده اند و استخوان حیوانات سوخته بزغال آن تصفیه شکر و غیره سے نمایند
 شأ اجد القري لمن يطلب لصحة في اجابة القري شأ النيرة الوضیة في شرح الجوهرة المصنفة
 شأ جل مجلیة في ان المکره سمومها ليس بخصیة شأ الامر باحرام المقابر شأ البارقة المعاسة على
 طالع نطق بفرط عا شأ المقالة المسفرة عن احكام الهبة المکفره شأ احكام الاحکام في
 التناول من بين ماله حرام شأ فصل القضا في رسم الاقنا شأ العطايا النبوية في الفتاوى
 الرضوية من ابواب شأ مناقع الحدیث على هذا المنطق المهدید شأ اعتبار الطاعة
 ببحت ابی طالب شأ السعي المشکور في ابداء الحق بالمجور شأ نور الامال في الادفاق و
 الاعمال شأ نقل و کتبی من ادعية المصطفى - باه جمادی الاحسن سن سیزده صدر مجری
 برنی از مفصلین بریلی و بدایون و سنعمل و سام پور و غیره که سرخیل شان مولوی محمد حسن
 سینعلی پور در بلده بریلی فراهم شده خاصتند که بصاحب ترجمه در باب تفضیل باب

مناظرہ کشائند صاحب ترجمہ باوجود علالت طبع و استعمال منضجات اولیٰ سوال نوشتہ پیش سرگروہ آن طائفہ فرستاد مجرب و معانیہ اسولہ مذکورہ سرگروہ مناظرین بسوار سے مجلد و خانی بجلت تمام جانب وطن تشریف فرما شدند و دیگر معاونین شان بزاویہ من سکت سلم پناہ بردہ چنانچہ قدرے تفصیل میں واقعہ در رسالہ رفیع خیر مطبوع شدہ است زان بعد اعلان مناظرہ بحث مذکور بجانب صاحب ترجمہ عموماً مطبوع شدہ شائع گشت تا اسے یومنا ہذا از جاے صدائے برخواست ذلک فضل اللہ یوتیہ من یشاء و اللہ ذو الفضل العظیم تصانیف دے تا این زمان قریب ہفتاد و پنج جلد رسیدہ اند سلمہ اللہ تعالیٰ

ملا احمد زین جوہوری عالم تیمور عامل دستوکل و متورع و تبرک مرید شیخ معروف جوہوری بود و شیخ معروف مرید مولانا آقا داد شارج کافیہ وہابیہ و بزودی مدارک است و وی مرید راجہ حامد شاہ مانک پوری بود

مولانا احمد تھانسی مرید شیخ نصیر الدین اودھے دہلوی در فضائل و علوم ظاہری بسیار می ماہر بود بعد معاودت امیر تیمور گورگانی مولانا از دہلی بکاپی آمدہ متوطن شد وہمان وفات یافتہ اندرون قلعہ کاپی مدفون گردید اورا قصیدہ ایستہ الیہ در لغت کدر و داد فصاحت و بلاغت دادہ چند بیت انان شیخ المحدثین دہلوی در اخبار الاخیار نقل کردہ قابل دیدست

قاضی احمد غفاری قزوینی انا و لا انا نام نجم الدین عبدالغفار است کہ صاحب کتاب حاوی در مذہب شافعی گذشت فاضل و منشی و مورخ و خوش طبع بے عدیل بود کتاب نگارستان در عجائب حالات و غرائب واقعات و کتاب سنخ جہان آسا کہ تامل تاریخی است در محل تواریخ عالم از زمان آدم تا حضرت خاتم صلعم از تالیفات اوست در آخر حال دست از وزارت ہا و شاہزادگان عسراق ہا زفاشتہ متوجہ زیارت بہیت الحرمہ گردیدہ و آن سعادت را دریافتہ از ہند و اہل ہند وستان سے آمد ناگاہ دست قضا در رخت ہستی سے خلل انداختہ در سال نہصد و ہفتاد و پنج ہجری بعالم بقا کشید

یفعل اللہ ما یشاء و یکرم ما یرید

مولوی احمد بخش سندیلی ابن مولوی سید عبدالرشید ساکن سندیلہ اخذ علوم از والد ماجد خود
 و نیز مولوی اعزالدین سندیلی و مولوی حیدر علی سندیلی کردہ مرید و خلیفہ پدر خود بود و طلبہ
 ظاہر و باطن را از وفیضی مزیدے رسید کمتر درس میداد و مریدے کر دو سال و فائش معلوم
 نہ شدہ در باغ امر ہرہ واقع تصبہ سندیلہ پائین والد خود خجاک آسود علیہ رحمتہ اقلاد بود و
شیخ احمد عرب یمنی شروانی ابن شیخ محمد بنی شروانی مداد او آخر صدے دو از وہم
 یا با وائل صدی سیزدہم ہجری ہندوستان آمدہ و سیاحت شہر ہائے کلان نمودہ اکثر کلمتہ مقیم
 بودے در فن ادب عرب ہمارے کامل داشت از تصانیف وے نفیۃ الیمن فیما یزول بذرکہ
 الشجن کہ پیاس خاطر متی نردن صدر المدرسین کلکتہ تالیف نمودہ و مناقب حمیدیہ کہ لطیب
 خاطر غازی الدین حیدر فرمانزادے لکھنؤ تصنیف کردہ و شمس الاقبال نے مناقب
 ملک بھوپال و انشاے عجب العجائب مشہور آمد و انظار لیاقت علمی وے کے کنند
 سال و فائش بدریافت نرسیدہ

مولوی احمد علی عباسی چریا کوٹی اناکار و مشاہیر علماء ہندوستان است
 بجمیع فنون متداولہ ہمارے تمام داشت علی الخصوص در اصول فقہ و فلسفہ اولی علم سر بلندی
 سے افراشت بسال یک ہزار و دو صد ہجری از کم عدم بمنصہ شہود قدم وجود نسادہ و
 عنفوان شباب در وطن مالون خود بہ تحصیل علوم کماہمت بستہ طرفے از صرف و نحو بخدمت مولوی
 حافظ غلام علی عباسی کہ از گرامی ناموران مرہوم چریا کوٹ ہوندا اخذ فرمودہ بعد از ان چون وخت
 تحصیل کمال و دانش را رخ بود سے بر نیامد کہ داسے رہ نوردی بر زیلہ اہل بستہ و خار
 حنادر پاسے جہد و طلب شکستہ بخدمت مشاہیر علماء ہند بر بستہ انا خجاک طبع صدائی
 داسے ثاقب داشت بیچ ورسے از رہاے علم نبود کہ برو کشادہ مد شد فنون ریاضیہ را
 از مولوسے غلام جیلانے ہمراہے مولوی حیدر علی رام پوری و نیز بتعلیم ایشان تکمیل
 آوردہ و فلسفہ و فقہ و اصول و بلاغت را از بلاد بعیدہ حاصل کردہ و تحصیل علم
 قسوت و تجوید زمام تعلم بدست قاری نسیم رام پوری سپردہ و آن را با انجام رسانیدہ
 و اعمال مسلوکہ درویشان از برگزیدہ آفتاق حضرت حافظ ابواسحاق سج

ساکن بہار گرتے روزیام تحصیل داد سیاحت دادہ و بچہ متسام در پے ہر ہنری قتادہ بعرسی
 ساکنی از تہج فنون و رسم و رسم یہ طرف بستہ بوطن باز آمد بر رسم از دواج و منا کحت
 پر داخت و زمان بعد بسند افادہ فنون و درس علوم نشستہ جمعے کثیر را از فنون مختلف
 بہرہ مند گردانید و تعلیم دے را طریقہ خاصہ بود کہ کتب متعلم بے بہرہ وانی نمی ماند علماء معاصرینش
 از طرز تسلیم دے معترف بکمالش بودند بتصانیف کثیر متوجہ دے شد مگر باقتراح بعض
 اصحاب بہ تسویہ اجزائے چند بعض علوم پر داختہ کہ بعضی از ان نامتسام ماندہ و برینے را
 مکمل ساختہ ہجو الوار احمدی حاشیہ قال اقول و کفرح سلم العلوم باخجام نرسیدہ و لو انواظر در علم
 مناظرہ با تمام رسانیدہ و ہمچنین رسائل او در فنون مختلفہ فی الملک موجود اند و انار شد و اشہر
 تلامذہ دے علماء موصوف الذیل ہستند مولوی نصر اللہ خان خوشی خوجوی و مولوے
 علی عباس چریاکوٹے و مولوی نجم الدین چریاکوٹی و مولوی عنایت رسول چریاکوٹی صاحب ترجمہ
 علیہ الرحمۃ ماہ ذی الحجہ سال دوازده صد و ہفتاد و دو ہجری رخت ہستی بروضہ رضوان برست
 علیہ الرحمۃ و انظران چریاکوٹ تصبہ ایست مردم خرد سواد اعظم گدھ پیرا بہ بای
 موصوہ کسورہ مخلوط ہماے گفتی و یانے نشاۃ تھانہ معروف در اسے مملہ مفتوحہ بانتر شرافت
 تصبہ ایست بسواد اعظم گدھ سکون مشلخ عظام

قاضی محمد علی سندیلی ابن سید فتح محمد ساکن سندلیہ شاگرد امام مولانا محمد ابراہیم سندیلی
 دانشمند تہجہ الدرس و التصانیف ذکی و فہمین بود از پیشگاہ سلاطین دہلی بعدہ قضاے تصبہ
 سندلیہ غراتیاز داشت مولوی حیدر علی ابن مولانا محمد ہم از دستغنیہ شدہ حاشیہ میرزا بہ
 رسالہ و حاشیہ میرزا بہد بلا جلال و حاشیہ میرزا بہ شرح مواقع و شرح سلم العلوم و حاشیہ
 منیبہ بر شرح سلم و رسالہ فرائض حنفی از تصنیف اینق او یادگار اند و در آخر صدی دوازدهم ہجری
 رحلت فرمودہ بقصبہ سندلیہ در محن امام ہارثہ سید غلام حسین مدفن گشت طالب اللہ
 شاہ و جعل الجنۃ فتواہ

خواجہ اختیار الدین عمر اہریجی ابا و اجداد او از گبرائے خطہ اہریج بودند و بمنصب
 عمدہ داری ستغین و منصوب آخر الامر او را جنزبہ و ست داد بکلی ترک عظام دنیا و دے نمودہ

انچہ انوارات و الفہامات متعین داشت ہمہ بطور و رغبت گذاشتہ و طلب علم و طریقت
 زہد قدم صدق نہاد و در خدمت قاضی محمد سادی کہ از اساتذہ عمد و صلحا سے روزگار و مردی و
 شیخ نصیر الدین محمود بود و تحصیل علم کرد و بہ نعمت خلافت و اجازت مشرف گشت و قائل
 چہارم محرم سن ہشت صد و نہ ہجری واقع شدہ بمقام ایرج بد فون گشت علیہ الرحمہ از صلحان
 حکیم ارزانی دہلوی ناسخ محمد اکبر بن حاجی محمد مقیم در عصر فیض اثر بادشاہ تجاہ ابو المظفر
 محی الدین اورنگ زیب عالمگیر غازی طیبی حازق مرید خاندان قادریہ بود بہ مطب مرضی تالیف
 کتب طبیہ بسری برواز تصانیف او کتب ذیل مشہور اند میزان الطب حدود الامراض
 منتخب اکبری - مجربات اکبری - منقح القلوب - شرح قالوچہ - قرابادین قادری طب اکبر کہ در سال یازدہ
 صد و ہشت ہجری ترجمہ کتاب شرح اسباب و علامات تالیف نمودہ تاریخ تالیف آن در لفظ شرح اسباب
 و علامات بعد حذف اعداد حروف علت کہ چہار الف و یک واوست مؤلف موصوف خود یافت
قاضی ارتضاعلی خان گویا موی ابن مصطفی علی خان در سال یازدہ صد و نود و
 ہشت ہجری متولد شدہ بخدمت مولوی حیدر علی سندیلی علوم عقلی و نقلی اخذ کردہ و فن ادب
 از مولوی محمد ابراہیم بلگرامی آموختہ جامع شریعت و طریقت بود در سن دوازده صد و بیست
 و پنج ہجری نزد والد خود بدراس رسیدہ در آن وقت والد سے قاضی مدراس بود بعد
 وفات پدر خود ہم بران منصب ممتاز شدہ بافادہ علوم سے پرداخت بر صدر اومیس زراہ
 ملا جلال وغیرہ حواشی و تشریح نوشتہ کہ مطرح انظار علماء کرام اند لہذا س ارتضاعلی و
 نقود الحساب و رسالہ فرائض و شرح تصدیقہ برودہ نیز از تصانیف مشہورہ سے اند و رسالہ
 دوازده صد و پنجاہ و یک ہجری وفات فرمودہ

مولوی ازہار الحق قرنی محلی ابن ملا احمد عبدالحق دہرادری عینی ملا احمد فاروقی تاشیح جہا
 بخدمت مولانا عبدالعالی بکرا العلوم خواندہ بسبب روانگی مولانا موصوف جانب سلطنت
 کتب متوسطہ اکثر سے از مغولات منقول بخدمت ملا احمد حسین تحصیل نمودہ کتب
 معقول پیش ملا محمد حسن استفادہ کرد زان بعد بنا بر درس و تکمیل بہ شاہ جہان پور نزد مولانا
 بکرا العلوم رفتہ از آنجا معاودت نمودہ مدتی در وطن خود لکھنؤ مدرس

معروف ماند پس بتلاش معاش لبراف راسے بریل رمانہ شد شاہ لال مرحوم اورا غنیمت
شمرده بخانه خود جایش دادند و خدمت و سے طلبہ علم براسے تدریس هجوم کردند و مسجد شاہ
مذکورہ درس میداد و از شاہ موصوف بسلسلہ نقلت بندہ بیعت کرده و از آنجا ہمراہ مولانا بجر العلوم
روانہ بہار شد و در آنجا درس بطلبہ میداد و باز واپس بوطن آمد و بکار درس مشغول ماند و بمرہفتاد
سالگی از عالم فانی ہلک جاودانی خرامید

شیخ اسحاق لاہوری ابن شیخ کاکو دانشمند تبحر و متوکل و متورع و ایم درس می گفت
جامع جمیع علوم و صوفی مشرب و ہمیشہ بچشم مشغول می بود تا نغمی بر سینہ سخن نمی گفت شیخ
سعادت و شیخ منور از تلامذہ او مشہور اند سن شریفش از صد متجاوز شدہ بسال ہنصد و دو
شش ہجرت رحلت فرمود

مفتی محمد اسد اللہ آہادی ابن مفتی کریم قلی بزرگی خاندان ایشان بہ گلخان ظاہر و
ہویدا ست و دانشمند فکی و متقی باوصاف تمیدہ و اخلاق پسندیدہ آراستہ و پیراستہ بود نسبت
تلمذ بہ مولانا فضل رسول بدایونی داشت ہنگامیکہ در فتح پور مفتی عدالت بودہ فقیر جامع الاوراق
شرح عقائد نسفی و مشکوٰۃ شریف در خدمت بابرکت شان سقا خواندہ باز قاضی القضاہ تھم
اگرہ و در اخیر صدر الصدور جوینور شدہ بتاریخ یکم جمادی الاول یوم دوشنبہ سال ہنود
صد ہجری لاکہ الا انت گویان جان بجان آفرین سپردہ بجلہ چتر ساری منمحلالت جوینور
مدفون شدند طالب اللہ شراہ

مولوی اسد علی سندیلی پدروسے شیخ صادق علی از فیض آباد آمدہ مرید دربان شاہ
سندیلی شدہ ہما نجا سکونت اختیار کردہ اسد علی بقصبہ مذکور ولادت یافت از علمای وقت
کتب درسیہ با تمام رسانیدہ و تمام عمر ملازم درس و تعلیم بودہ بست و ہشتاد و بیع الثانی سال
دوازده صد و نو و ہشت ہجری روز جمعہ رحلت فرمودہ بسندیلہ مدفون گشت
مولوی اسلمی بداسی نام دوسے محمد سعید است و دانشمندی تبحر از تلامذہ ارس شد
ملک العلمای بداس بود کتاب تحفہ اثنا عشریہ مصنفہ مولانا شاہ عبدالعزیز دہلوی سا از
فارسی بعربی ترجمہ نمودہ کتاب سفینۃ النجات ہم از تصانیف اوست علیہ الرحمۃ

سید اسماعیل بلگرامی دانشمند متبحر بود بہ سال یازدہ صدہ شصت و چہار ہجری وفات یافتہ
 شیخ اسماعیل لاہوری از عظامہ محدثین و مفسرین بود اول کسی است کہ علم حدیث
 و تفسیر بہ لاہور آوردہ و ہزار ہا مردم در مجلس و عظمت مشرف باسلام مے شدند در سال چہار
 صد و چہل و ہشت ہجری بہ لاہور گذشت

اسماعیل عرب اناقران شیخ حسین تبریزی در میات و حکمت و طب بے نظیر بود بدرس
 شرکت مکانی با شیخ حسین داشت و طلبہ را از میں صحبت شریف ایشان ابواب فیض پر روے
 مے کشور بوجہ اثاث البیتی کہ داشت شے اورادندان شہر بعد جلال الدین
 محمد اکبر شاہ کشتند

سید اشرف سمٹانی دی راسید اشرف جہانگیر گویند اذاکا بر علماء ربانی و کمالان صاحب
 کرامت و تصرفات است در سیاحت با امیر کبیر سید علی ہمدانی قدس سرہ رفیق بود و کرامت
 بجانب ہندوستان افتاد و در حلقہ ارادت شیخ ملا مال دین در آمد و را پیش ادارات
 مقامات عالیہ کشف و کرامت حاصل بود در حقائق و توحید سخنان عالی دارد اورا مکتوبات
 است مشتمل بر تحقیقات عنبریہ و با قاضی شہاب الدین دولت آبادی معاصر بود قابل
 قاضی ازوے تحقیق بحث ایمان و نہر خون کہ در فصوص الحکم اشارتی بدان واقع شدہ است
 کردہ بود اورین باب بوسے مکتوبے نوشت کہ در اخبار الاخیار شیخ المحدثین دہلوی نقل کردہ
 فرار سید اشرف در کچھوچھہ است نام مبارکش بلا در دفع جن بغایت موثر می ماند و اورا ملفوظاتے
 است مسمی بہ لطائف اشرفی کہ یکے از مریدان او جمع کردہ

شیخ عظیم ثانی لکنوی ابن شیخ ابوالعباس شیخ موسی بن شیخ ضیاء الدین کویانی از علمای
 نقول و دانشمند متبحر جامع بود میان علوم ظاہری و باطنی و ارادت بہ شیخ ابوالفتح جوینوری
 داشت شیخ ضیاء لکنوی و شیخ سعد الدین خیر آبادی از ارشد تلامذہ ویند و با شیخ سعد
 کند درے فراز معاشرت و محنتی تام داشت گویند وے رادر علم فقہ مرتبہ بلند و پایہ
 ارجمند بود در تقریر مسئلہ فقیہہ بیانے صافے و تقریرے صافے کرد وے رادر علم فقہ رسائل
 متعددہ اند شیخ ضیاء الدین اب الجودی در عمد ہلاکو خان از کرمان بہ ہندوستان آمدہ

جست ملاقات شاہ سمرقندی بہ لکھنور سیدہ و بہ سبب علاقہ محبت او شان دران بلکہ وطن
انتخاب کرد شیخ اعظم ثانی سے عقب ذیل گزاشته وقات یافته سال وفاتش معلوم نہ شد
شیخ معروف شیخ قاضی سید شیخ احمد فیاض سید شیخ نصیر الدین اولاد ہر یکے از انہا در لکھنور
دیوہ و نام موجود اند

مولوی اہمام اللہ سندیلی ابن مولوی سید فتح اللہ بن سید شاہ غلام علاء الدین مخدوم
زادہ سندیلہ اکتساب علوم متداولہ از والد خود و مولوی عبد اللہ و مولوی احمد بخش سندیلیان
مولوی ابوالفتح و مولوی سراج الحق لکھنویان و علم طب از حکیم مرزا محمد علی لکھنوی طبیب
شاہی کردہ احسان حسین خان و مظفر حسین خان فرزند ان سبحان علی خان کبیرہ و مولوی
محمد علی خان لکھنوی از تلامذہ صاحب ترجمہ ہونہ بجز شری مختصر بر میزان معرفت تالیفے از
یافتہ نشد بمقام نان پارہ ضلع بہرائچ وقتیکہ ملازم راجہ منور علی خان بود ازین جہان بی میان
رحمت ہستی بر بستہ ہما بخا بد فون گشت علیہ الرحمۃ و الغفران

مولوی اکبر علی سندیلی ابن مولانا محمد اللہ سندیلی شارح سلم العلوم و برادر کلان مولوی
حیدر علی سندیلی اکتساب علوم ظاہر از والد ماجد خود نمودہ عالم بجز بود مگر مدرس و تدریس
بوجہ اذکار داور ادویہ نشینی اتفغانے نے کرد اور یہ شاہ قدرت اللہ مرحوم صنفی پوری بود
و شرح بیط بر حرب البحر از تصانیف شریفہ او یادگار روزگار است تاریخ بست و
ہفتم شعبان سال دوازده صد و بست خاہ بست و بیج بجزی ازین دار فانی بعالم جاودانی
شافت و بمقا بر قدیم صاحبان سندیلہ واقع موسی پور بخاکش سپردند علیہ رضوان اللہ العلی الاکبر
مولوی آل حسن قنوجی ابن اولاد علی از سادات حسینی بخاری بلکہ قنوج در سال
دوازده صد و دہ ہجری متولد شدہ اولاً علوم درسیہ از مولوی عبد الباسط قنوجی تحصیل کردہ
پس بہ لکھنور رفتہ بخدمت علمائے آغا مثل مولوی محمد نور وغیرہ مستفید گشت و در سال
دوازده صد و سی و ہجری بدلی رفتہ بگر تلامذہ مولانا عبد العزیز و مولانا رفیع الدین منسلک
شدہ اجازت کتب تفسیر حدیث ہست آورد مرید و خلیفہ سید احمد مجاہد بریلوی و
شریک جماد پادی بولہ عزیزش بدرس و افادہ و موعظہ بسر برہہ موکاتش زبان ہندی

و فارسی و عربی بسیار انداز انجملہ راہ سنت و ہدایۃ المؤمنین و نور الوفا من مرآة الصفا و رسالہ
در معنی کلمہ طیبہ و رسالہ توحید و رسالہ آداب تذکیر و رسالہ آداب بیعت و رسالہ الاختصاص
فی الحدود و الاختصاص و تقویۃ الیقین نے روغنائی لطیف و غیرہ از مؤلفات مفیدہ دی اند
بسال دو از وہ صد و پنجاہ و سہ ہجری رحلت فرمود تاریخ وفاتش در سات مجتہ یافتہ اند
از اعقاب او مولوی سید صدیق حسن خان بہادر زوج ثانی رئیس بھوپال مد فکر شان
در حرف صا و بیاید الشاء اللہ تعالیٰ

مولانا آکے داد جو پوری از اکابر علماء جو پور بیک واسطہ شاگرد قاضی شہاب الدین
دولت آبادی و مرید حاجی جلد شہ مانگ پوری بود عمیر عزیزش در افادہ علوم و تصانیف صرف
کردہ در تحریر و تقریر و تنقیح مطالب علمی قدرتے تمام و خطی وافر داشت تصانیف عمدہ
و معتبرہ دارد از انجملہ شرح ہایہ و رفقہ بچند مجلدات ضخیمہ و شرح بزودے و حاشیہ بر حاشیہ ہندی
و حاشیہ تفسیر مدارک انویادگار روزگار اند شیخ عبدالحق محدث دہلوی دماخبارالاخبار نقل کردہ
کہ شیخ حسن بن طاہر و مولانا آکے داد صاحب ترجمہ و سلوک طریق علم رفیق یکدگیری بودند
و در میان ایشان مودتے عظیم بود چون شیخ حسن ابن طاہر در سلسلہ ساجی حامد شہ مانگ پوری
و رآمد مولانا آکے داد گفت کہ میان حسن شحات طالب علمان برباد داد دیدی فرمود شما
نیز لقمی بخدمت ایشان برسید امتحان کنید تا ما را معذور دارید و ندیکر رود پار قصد ملازمت راجی
حامد شہ کردند مولانا آکے داد مسئلہ چند از ہایہ و بزودی کہ بسبت اشکال موسوم بودند تصور
کردہ باخو راست کرد چون بخدمت سید سپندی رحمۃ اللہ علیہ بہان عسادت خود از
سہ گذشت احوال خود حکایت کرد کہ رفع اشکال مولانا آکے داد اندر دید پس مولانا نیز مریدوی
شد و سلوک طریق مجاہدہ و ریاضت مشغول گشت و در سال نہصدوسی و دو ہجری
وفات یافتہ نور اللہ مرقدہ

میان آکے داد لکھنوی مولوی جلد نقاد رہا یونی در منتخب التاریخ تحریر سنہ مودہ کہ
میان آکے داد از دشمنان مستعد صاحب تصرف بود طبعی دقا و داشت و ذہین نقاد و رفقہ
حاصل نقہ و عربیت نظرش نہ بود در نحو رسالہ موسومہ قطبی بایراد مثال و عبارت کو شستہ

از تصنیفات او دو چیز غریب دیدیم اول رسالہ کہ از طول چہار وہ سطر و از عرض نیز همان قدر
سطور بجدول نوشتہ بودند و احکام و مسائل چہار وہ علوم ازین استخراج سے یافت دوم رسالہ
قبطون نام پر پنج مقالہ کہ عبارتیں بردش مقامات حریری داشت و تصنیفات دیگر ہم دارد اتقی
لمتصاحال و فالتش جانی یافتہ نشد

مولانا آکھ داد سلطانپوری اصل ہی از قریہ نبودہ توابع سندیلہ است تلمذ نزد عبد اللہ
مخدوم الملک نمودہ بشرفت حسب و نسب ممتاز از اعظم علماء و اکابر فقہری ہند بود در عہد اکبر بادشاہ
چند گاہ بصدارت صوبہ پنجاب بعدہ بقضائے آکھ آباد منصوب گردید و بجزو سے معاش ک
داشت قانع بود اور تصانیف بسیار است کتاب کشف الغمہ و منهاج الدین از تالیفات
وسے مشہور اند در سال یکزار و شش ہجری رحلت کرد طاب اللہ تعالیٰ شراہ۔

مولانا آکھ داد لنگر خانی لاہوری نسب بہ محلہ لنگر خان از محلات لاہور در اکثر مسلم
تداولہ ماہر و تبحر بودہ تشریح و توریح و تقوی و صلاح بغایت داشت و بیوستہ بدرس مشغول
سے بود ہرگز بخانہ آرباب دنیا نرفتہ و از ملک زمانہ حاجتی نخواستہ و مدد معاش نکرنتہ فقرا فقدا

مولانا آکھ داد امر وہی ہلا مستعد و خوش طبع شیرین سخن عوش صحبت ندیم پیشہ بود مطائب
بمع داشت در ملازمت اکبر بادشاہ در سلک سپاہیان انتظام یافتہ در سال نہصد و نو ہجری
در لواحق سیالکوٹ و دیعت حیات سپردہ بنواح امر وہی مد فون گشت نور اللہ مرشد ہ

شیخ اللہ یار خیر آبادی از علمائے شہر بود و ابتدای احوال سالما بدرس و افادہ گذر نہ
بسیار دانشمندان صاحب کمال از دو دارث ماندہ اند آخر الامریا لکل رجوع بطریقہ صوفیہ نمودہ
خدا ارشاد از شیخ صفی خلیفہ شیخ سعد الدین حاصل کرد ذوق سماع و حالت وجد بر و غالب آمد

قدم انابواب اہل دنیا کونواہ گردانید تا اینکاستدعا سے طیافت کسے ہم قبول نکر و سے
در سال نہصد و نو دوسہ ہجری وفات یافتہ نور اللہ مرشد

حکیم امام بخش نامش احمد اللہ ساکن قصبہ کیرت پور ماہر علوم عقلی و نقلی طبیب حافی
از تلامذہ حکیم محمد اسحاق دہلوی ملازم راہہ کلیت را کے ماہر امام نواب آصف الدولہ بہادر
رئیس ملک اودہ بود کتاب آداب الاطباء و سر حش موسوم بمعرکہ الاراہر و بزبان عربی